TARİHİ YARIMADA PEYZAJ DEĞERLERİNİN AVRUPA PEYZAJ SÖZLEŞMESİ (APS) KAPSAMINDA İRDELENMESİ VE ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr.TülayAyaşlıgil

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 34349-Yıldız/Beşiktaş/İstanbul
ayaslitu@yildiz.edu.tr

Giriş

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından, üye ülkelerin sahip oldukları peyzajların, sürdürebilir planlama kapsamında, korunarak geliştirilmesi için ve üye ülke vatandaşlarının yaşam standartlarını yükseltmek, ekonomik faaliyetleri artırmak, sosyal ihtiyaçları karşılamak, Avrupalı kimliğini sağlamlaştırmak amacıyla, 19 Temmuz 2000 tarihinde kabul edilmiştir. Konseyin, 41 üye ülkesinin imzasına açılan sözleşme, 20 Ekim 2000 tarihinde Floransa'da, Türkiye Cumhuriyetinin de içinde bulunduğu 17 ülke tarafından aynı gün imzalanmıştır.

Avrupa'nın doğal ve kültürel peyzajlarının bir bütün olarak korunması, yönetilmesi ve planlanması üzerine bir çerçeve sözleşmesi olan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS); 10.06.2003 tarih ve 4881 sayılı Kanun no ile TBMM tarafından onaylanmış ve 27 Temmuz 2003 tarih ve 25181 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile, Peyzajın korunması, Peyzaj yönetimi, Peyzaj planlanmasını geliştirmek, Peyzaj konularında Avrupa işbirliğini düzenlemek amaçlanmaktadır.

Bu sözleşme kapsamı maddelerinde yer alan hükümlere tabi olarak, sözleşme tarafların ülkelerinin tamamına uygulanır ve doğal, kırsal, kentsel alanları ve banliyöleri kapsar. Karayı, kıta içi suları ve deniz alanlarını içerir. Özellikleriyle öne çıktıkları düşünülebilecek peyzajları ve aynı zamanda her günkü ya da bozulmuş peyzajları ilgilendirir.

Tarihi Yarımada kent bütününde, İstanbul Metropolitan alanı, Marmara Bölgesi ve Ülkemiz, hatta uluslararası boyutta büyük bir öneme sahiptir. Bundan dolayı Tarihi Yarımada Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kapsamında ele alınarak korunmalı ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Ancak öncelikle peyzaj yapısını oluşturan Doğal, Kültürel ve Tarihi Peyzaj Değerleri ortaya konmalıdır.

Anahtar Kelimeler : Tarihi Yarımada, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerleri

1. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinde Tanım ve Kavramlar

"Peyzaj", insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alanlardır.

"Peyzaj politikası", yetkili kamu makamları tarafından peyzajların korunması, yönetimi ve planlanması amacına yönelik olarak özel önlemlerin alınmasına izin veren genel ilkelerin, stratejilerin ve rehber kuralların ifadesidir.

"Peyzaj kalitesi hedefi", belli bir peyzaj için yetkili kamu makamları tarafından kamunun çevresinin peyzaj hatlarına ilişkin arzularının ifade edilmesidir.

"Peyzaj korunması", bir peyzajın önemli ve tipik hatlarının korunması ve devamı için yapılan, peyzajın doğal biçiminden ve/veya insan faaliyetinden kaynaklanan miras değerinin haklı kıldığı eylemlerdir.

"**Peyzaj yönetimi**", sürdürülebilir kalkınma perspektifinden, bir peyzajın düzenli bakımını sosyal, ekonomik ve çevreyle ilgili süreçlerin yol açtığı değişiklikleri yönlendirecek ve uyumlaştıracak biçimde temin etmeye yönelik eylemlerdir.

"**Peyzaj planlanması**", peyzajların geliştirilmesi, restore edilmesi veya yaratılması için yapılan ileri görüşlü güçlü eylemlerdir (Council of Europe, 2000; Resmi Gazete, 2003).

1.2. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Kapsamı

Sözleşmenin 15. maddesinde yer alan, tarafların ülkelerin tamamında doğal, kırsal, kentsel alanlar ve banliyöleri kapsar. Karayı, kıta içi suları ve deniz alanlarını içerir. Özellikleriyle öne çıktıkları düşünülebilecek peyzajları ve aynı zamanda her günkü ya da bozulmuş peyzajları ilgilendirir.

1.3. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Amaçları

Bu Sözleşme'nin amaçları peyzaj korunmasını, yönetimini ve planlanmasını geliştirmek ve peyzaj konularında Avrupa işbirliğini düzenlemektir. APS, Avrupa peyzaj alanlarının kalitesini ve çeşitliliğini artırmak için; üye ve aday ülkelerin işbirliği içinde stratejileri nasıl bir anlayış içinde yürütülmesi gerektiği belirlemiş bulunmaktadır.

- Peyzaj korunması,
- Peyzaj yönetimi,
- Peyzaj planlanmasını geliştirmek,
- Peyzaj konularında Avrupa işbirliğini düzenlemektir.

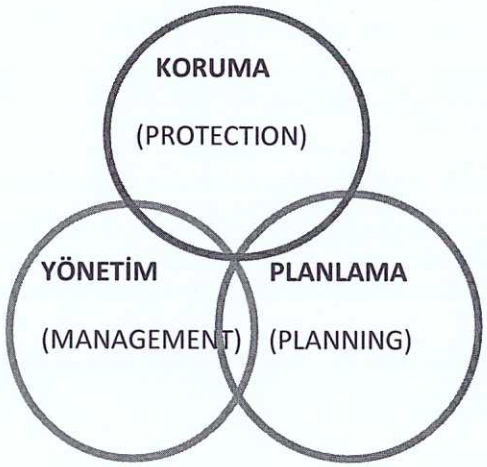

1.4. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile İlgili Diğer Anlaşmalar

Doğal ve kültürel mirasın korunması ve yönetilmesi alanında uluslar arası düzeyde var olan yasal metinler, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kapsamında dikkate alındığı vurgulanmaktadır. Bunlarda bazıları:

Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşam Ortamlarının Koruması Sözleşmesi (Bern, 19 Eylül 1979),

Avrupa Mimari Mirasını Koruma Sözleşmesi (Granada, 3 Ekim 1985),

Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Valetta, 16 Ocak 1992),

Avrupa Sınır Ötesi İşbirliği Sözleşmesi (Madrid, 21 Mayıs 1980) ve ek protokolleri,

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (Strasbourg 15 Ekim 1985),

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Rio, 5 Haziran 1992),

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecinde Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus, 25 Haziran 1998).

Ancak yapılan tüm bu anlaşmalar içinde Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin tüm peyzaj alanlarına bir bütün içinde ele alarak korunma, yönetim ve planlama konularında yenilikçi bir yaklaşım içinde bulunur.

2. Değerlendirme

2.1. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Planlama Sürecinin İrdelenmesi

Avrupa Peyzaj Sözleşmesine göre birinci aşamada bir ülkenin, bir bölgenin, yerleşimlerin ya da kırsal alanların Sosyoekonomik planlara (Kalkınma Planı ve Bölge Planı) girdi verecek, planlama sürecini yönlendirecek; üst ölçekli "**Peyzaj Politikaları**"nın oluşturulması gerekmektedir.

İkinci aşamada oluşturulan bu peyzaj politikalarına ulaşmak için gerekli olan "**Peyzaj Kalite Hedefleri**"nin belirlenmesi gelmektedir. Böylece peyzaj yapısını oluşturan öğeler, elemanlar ve özelliklerin bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması ve sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

Üçüncü aşamada, önceki iki aşamada belirlenen Peyzaj Politikası ve Peyzaj Hedefleri ile "**Peyzaj Çerçeve Planı**"nın geliştirilmesi gelmektedir. Bu aşamada planlama sürecinin bütünlüğü açısından; diğer alt ölçekteki planların uyumu için genel bir çerçeve oluşturmaktadır.

Dördüncü ve son aşama planlama alanın peyzaj yapısındaki değişimlerin daha detaylı olarak gözönüne alındığı, alana payzaj yapısına özgün "**Peyzaj Planları**"nın üretildiği aşamadır.

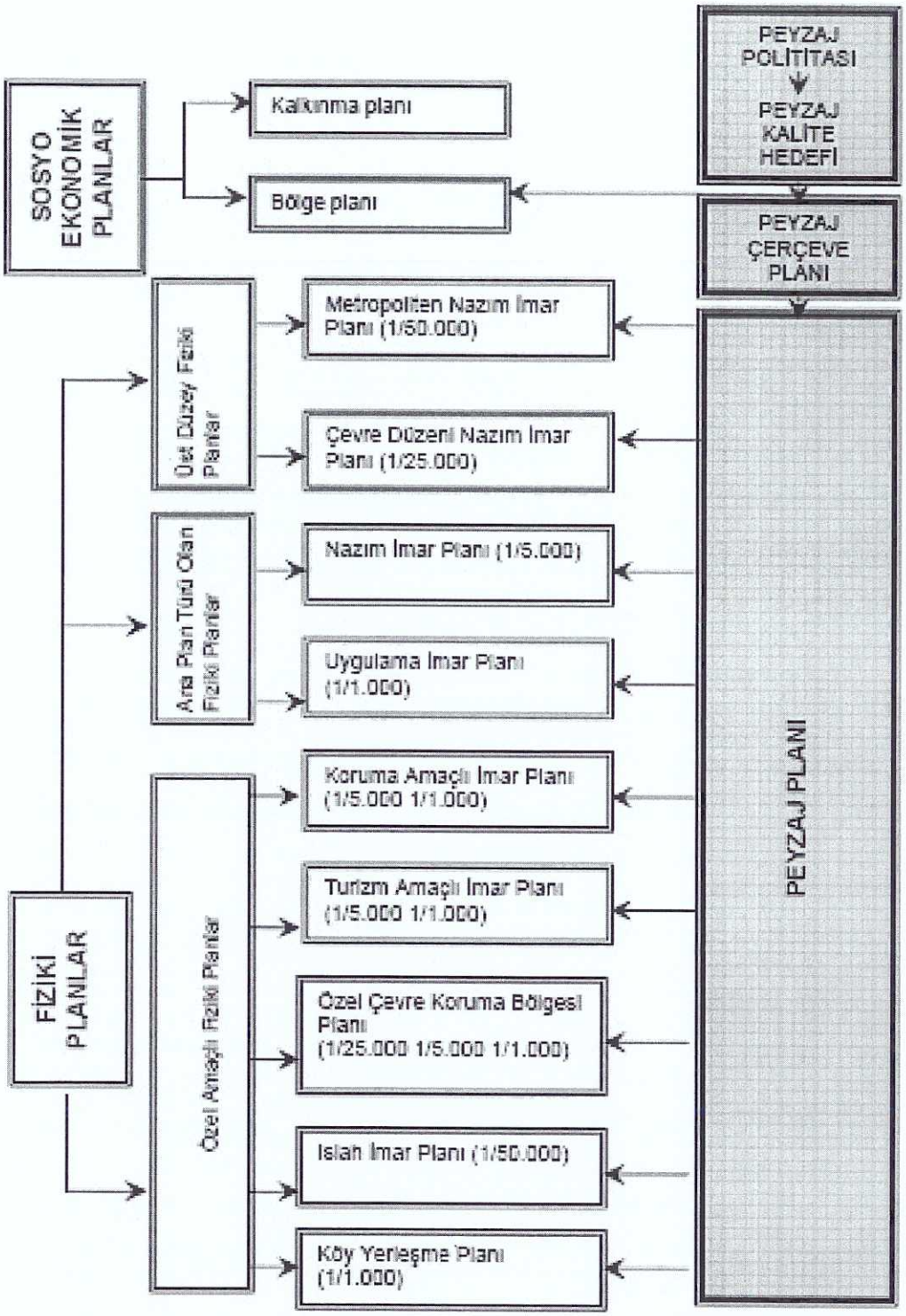
PEYZAJ POLİTİTASI
PEYZAJ KALİTE HEDEFİ
PEYZAJ ÇERÇEVE PLANI
PEYZAJ PLANI
SOSYO EKONOMİK PLANLAR
Kalkınma planı
Bölge planı
FİZİKİ PLANLAR
Üst Düzey Fiziki Planlar
Metropoliten Nazım İmar Planı (1/50.000)
Çevre Düzeni Nazım İmar Planı (1/25.000)
Ara Plan Türü Olan Fiziki Planlar
Nazım İmar Planı (1/5.000)
Uygulama İmar Planı (1/1.000)
Özel Amaçlı Fiziki Planlar
Koruma Amaçlı İmar Planı (1/5.000 1/1.000)
Turizm Amaçlı İmar Planı (1/5.000 1/1.000)
Özel Çevre Koruma Bölgesi Planı (1/25.000 1/5.000 1/1.000)
Islah İmar Planı (1/50.000)
Köy Yerleşme Planı (1/1.000)

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kapsamında oluşturulacak politikalar çerçevesinde, ilgili kurumlar ve halk katılımı ile peyzaj kalite hedefi belirlenir. Belirlenen peyzaj kalite hedefi doğrultusunda peyzaj alanlarının planlama çalışmaları oluşturulabilir.

PEYZAJ PLANININ OLUŞUM SÜRECİ

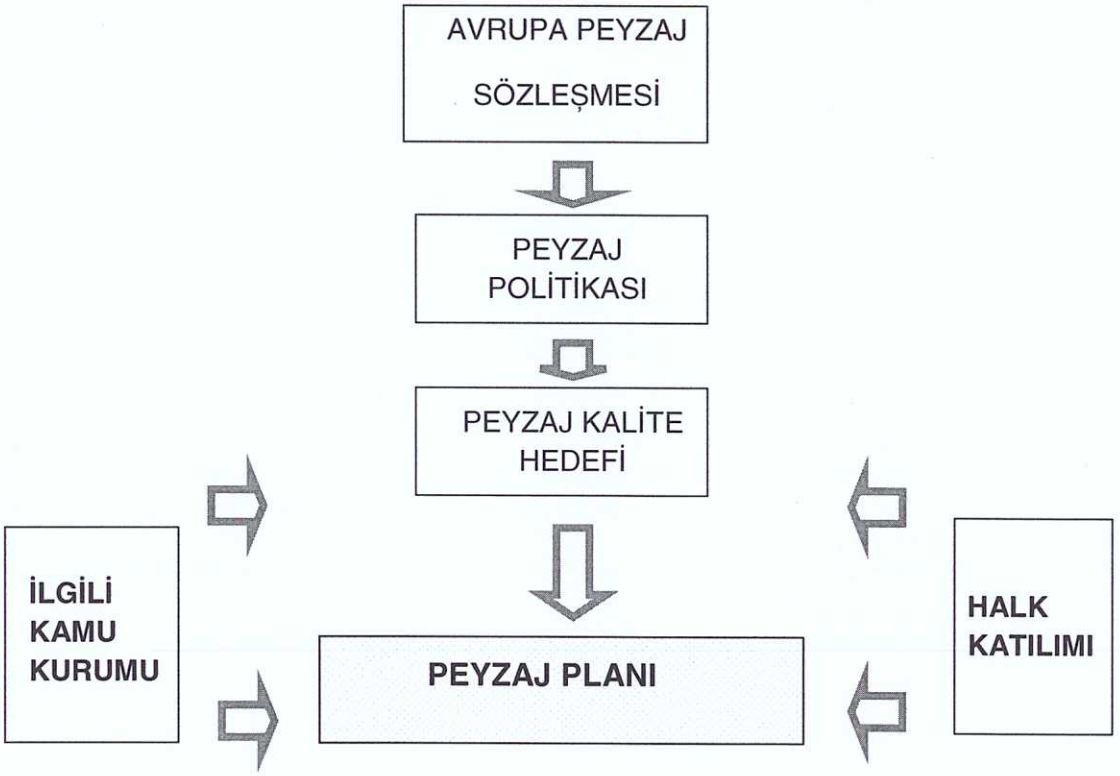

3. Sonuç

3.1. Tarihi Yarımada Kapsamında Yapılacak Planlama Çalışmaları

3.1.1. Tarihi Yarımada'da Peyzaj Planlama Alanında Yapılacak Planlamalar:

Kentsel ve yerel ölçeklerdeki fiziksel planlama çalışmalarında yer alarak, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve sürdürülmesi temelinde **Alan Kullanım Projeleri** üretilmelidir.

- Korunacak alanların belirlenmesi çalışmaları ile Milli parklar, tarihi ve Arkeolojik alanlar gibi koruma statüsündeki yerlerin **Gelişme ve Yönetim Planları** yapılmalıdır.
- Sulak alanlar, akarsu koridorları, maden ocakları, katı atık depolama alanları, ormanlar gibi insanlar tarafından tahrip edilmiş veya edilmekte olan alanların **Sürdürülebilirlik ve Onarımı İçin Planlamalar** yapılmalıdır.
- Doğal kaynakların sürdürülebilirliğini ve verimli kullanımını sağlamak amacıyla bu kaynaklara yönelik **Envanter Oluşturma, Haritalama, Analiz Ve Planlama, Koruma Çalışmaları** yapılmalıdır.
- Turizm alanların fiziksel planlamalarında doğal ve kültürel yerlerin korunması için **Ekolojik Öncelikli Planlar** hazırlanmalıdır.
- Kentsel açık ve yeşil alan sistemleri oluşturulmalıdır.

3.1.2. Tarihi Yarımada'da Peyzaj Tasarımı Alanında Yapılacak Planlamalar:

- Kentsel yerleşmenin bir bölümü ya da bütününü kapsayan **kentsel tasarım ve kent yenileme** çalışmaları
- **Topluma açık yeşil alanlar**ın (parklar, meydanlar, dinlenme alanları, yaya yolu ve bölgesi, kıyı bantları, botanik bahçeleri, hayvanat bahçeleri, çocuk bahçeleri, oyun ve spor alanları, otopark vb.)
- **Toplu konut alanları ve toplu kullanım alanları** (kampüs, alışveriş merkezleri, toplu işyerleri)
- **Turizm ve dinlenme tesisleri, eğlence tesisleri**
- **Tarımsal amaçlı çiftlik, kış bahçesi ve hobi bahçeleri yapısal tasarımve bitkisel ve uygulamalar ve bakımı**

3.1.3. Tarihi Yarımada'da Peyzaj Çevre Koruma Ve Peyzaj Onarımı Alanında Yapılacak Planlamalar :

- **Çevre kirlenmesi, arazi bozunumu, bozulan yerlerin onarımı** (karayolları, maden ocakları, hareketli kumul alanlar, dere yatakları, katı atık depolama alanları, bataklıklar, bozulmuş orman parçaları, tahrip olmuş tarım alanları), **çevre kalitesinin yükseltilmesi amaçlı planlama ve uygulamalar**
- **Peyzaj mühendisliği hizmetleri**

  (sulama, aydınlatma, drenaj, atık bertarafı, onarım, arazi biçimlendirme)
- **Çevre etki değerlendirmesi çalışmaları**

3.1.4. Tarihi Yarımada Kapsamında Peyzaj Yönetimi Alanında Yapılacak Planlamalar:

- **Kentsel Ve Kırsal Peyzaj Yönetimi**
- **Kırsal Yerleşim Alanlar Yönetimi**
- **Bölge, Yöre Ve Havza Yönetimi Çalışmaları**

Kaynakça

Council of Europe (2000), The European Landscape Convention (STE n 176), http://www.coe.int.